

Кузніченко О.В.,

доцент кафедри цивільно-правових

дисциплін ОДУВС, к.ю.н., доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЩОДО НЕВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ КЕРІВНИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ

Основні трудові права працівників закріплює КЗпП України. Серед них – мінімальний розмір оплати праці встановлений державою. Право на своєчасне одержання винагороди за працю, яке захищається законом, передбачено ст. 43 Конституцією України. Але, на сьогодні склалася така ситуація, коли в Україні конституційне право працівників часто порушується.

Заборгованість по виплаті заробітної плати в Україні у червні 2016 року зросла на 5,4% порівняно з травнем і на 1 липня склала 1,97 мільярда гривень, повідомила Державна служба статистики. За даними Держстату, заборгованість перед працівниками економічно активних підприємств у червні збільшилася на 8,5% - до 1,29 мільярда гривень. Як повідомляв УНІАН, заборгованість по зарплаті у травні 2016 року зросла на 0,9% порівняно з квітнем і на 1 червня склала 1,87 мільярда гривень [1].

Тому, рішенням Уряду України визнано ключовим пріоритетом соціальної політики до кінця 2016 року саме ліквідацію заборгованості із заробітної плати.

Діючи в інтересах працівників, законодавець підкреслює, що в першочерговому порядку здійснюється оплата праці працівників підприємства – як менш захищеної сторони трудових відносин, а всі інші платежі здійснюються після виконання зобов'язань підприємством щодо оплати праці. Своєчасні та повні виплати працівникам заробітної плати не можуть бути поставлені в залежність від здійснення інших платежів та їх черговості.

Якщо законодавством встановлено обов'язок роботодавця виплачувати працівникам належну заробітну плату у чіткі строки, то чому виникає проблема

великих заборгованостей із заробітної плати? По вирішенню справ, щодо невикплати заробітної плати усталена судова практика дає нам декілька відповідей. Отже, заборгованість виникає у випадках:

1) коли не має у роботодавця реальної можливості та наявних коштів виплатити своїм працівникам заробітну плату, коли підприємство знаходиться на стадії банкрутства або через скрутне фінансове становище підприємства;

2) коли з вини попереднього керівника, на підприємстві вже існує значна заборгованість із заробітної плати. Виплатити заборговану заробітну плату роботодавець не може, адже наявні кошти йдуть на виплату поточної заробітної плати;

3) коли кошти спрямовуються роботодавцем на поточні невідкладні платежі; на сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів; на погашення банківських кредитів; на задоволення потреб підприємств і т.ін.

Проте не слід розраховувати роботодавцеві, що порушення ним права працівника на своєчасне одержання заробітної плати у повному обсязі за виконану роботу не тягне за собою ніяких наслідків. Так, згідно ст. 26 Закону України «Про оплату праці» встановлено, що за порушення законодавства про оплату праці винні особи притягаються до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної та кримінальної відповідальності згідно з законодавством.

Про притягнення до кримінальної відповідальності зупинимось детальніше. Кримінальну відповідальність настає згідно ст. 175 Кримінального кодексу України (далі ККУ) у вигляді:

- накладання штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- виправними роботами на строк до двох років;
- позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років;

У разі нецільового використання коштів, призначених для виплати заробітної плати: накладання штрафу (від тисячі до півтори тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян); обмеження волі до трьох років;

позбавлення волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

До кримінальної відповідальності може бути притягнутий керівник підприємства, установи або організації незалежно від форми власності чи громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності, в разі безпідставної невикплати заробітної плати більш як за один місяць, вчиненої умисно.

Невикплата заробітної плати, що визнається злочинною згідно ст. 175 КК України, має бути обов'язково безпідставною. Якщо виплата заробітної плати не здійснюється на законних підставах або її невикплата зумовлена об'єктивними причинами (наприклад, неповним бюджетним фінансуванням), то така невикплата не вважатиметься злочином. Також, невикплата заробітної плати вважається злочином, за умови її невикплати більше, ніж за один місяць, адже невикплата заробітної плати лише за один місяць вважатиметься адміністративним правопорушенням, передбаченим ст. 41 КУпАП.

Трудові права громадян (у разі невикплати заробітної плати) та інші їхні права (невикплата пенсії, стипендії тощо) є об'єктом злочину, склад якого передбачений ст.175 КК України.

Отже, за змістом цього закону та відповідно до вимог ст. 49 КПК України потерпілими у справах вказаної категорії мають визнаватись конкретні особи, яким таким злочином заподіяно шкоду. Проте типовим явищем при розслідуванні цих кримінальних справ є те, що працівників підприємств, установ, організацій, яким не виплачували заробітну плату, не визнають потерпілими. В одних випадках їхні інтереси представляли представники профспілкових органів, а в інших — таких осіб допитували як свідків.

Унаслідок того склалася така ситуація, що керівників підприємств притягують до кримінальної відповідальності за невикплату заробітної плати всьому трудовому колективу або значній його частині, а визнання потерпілими великої кількості осіб ускладнює розслідування справи, і цього свідомо намагаються уникнути слідчі, не визнаючи потерпілими осіб, яким не виплачено заробітну плату, хоча в таких випадках порушуються їхні права.

Під час досудового слідства та розгляду справи в суді є допустимою участь представників потерпілих, повноваження яких підтверджено відповідними документами, наприклад рішенням зборів трудового колективу, членам якого не виплачено заробітну плату, про надання певній особі (особам) права представляти їхні інтереси як потерпілих у конкретній кримінальній справі.

Згідно з диспозицією ст. 175 КК кримінальна відповідальність настає в разі безпідставності невиклати заробітної плати, що є обов'язковим елементом цього складу злочину. Але поняття «безпідставність» є оціночним, і його застосування у практиці розгляду справ названої категорії неоднозначне.

Невиклату заробітної плати треба вважати безпідставною, яка вчинена за наявності об'єктивної можливості здійснити виплату, а для з'ясування такої можливості необхідно перевіряти фінансово-економічний стан підприємства, установи чи організації, де виявлено невиклату, а також мету використання коштів, які надходили на їхні рахунки. При цьому можна виявити й конфлікт інтересів підприємства та його працівників, коли за наявності заборгованості з виплати заробітної плати кошти, що надходили на рахунок підприємства, витрачались для підтримання його діяльності. У таких випадках при вирішенні питання про притягнення керівника підприємства до кримінальної відповідальності за ст. 175 КК слід виходити з положень ст. 39 цього Кодексу, яка містить поняття крайньої необхідності.

Узагальнення практики розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачений ст. 175 КК, засвідчило, що необхідно підвищувати рівень якості досудового слідства і судового розгляду справ названої категорії.

Органи досудового слідства порушують вимоги КПК, у зв'язку з відсутністю методики розслідування справ такої категорії, щодо осіб які притягуються до відповідальності допускаються помилки при кваліфікації їх дій, тощо. Не завжди слідчі та суди перевіряють і досліджують такі ознаки цього складу злочину, як умисність та безпідставність невиклати заробітної плати, а також причини її невиклати; чи не було це зумовлено необхідністю використання коштів для продовження господарської діяльності підприємства та його

існування, а така неповнота досудового і судового слідства може поставити під сумнів обґрунтованість засудження керівника підприємств.

Література.

1. В Україні знову зросла заборгованість по зарплаті [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/1439827-v-ukrajini-znovu-zrosla-zaborgovanist-po-zarplati.html>